

**RAISION SEURAKUNNAN
YMPÄRISTÖOHJELMA
2015-2019**

Raison seurakunta

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	3
2. YMPÄRISTÖOHJELMAN TAVOITTEET	3
3. YMPÄRISTÖDIPLOMIN HAKUPROSESSI JA JÄRJESTELMÄN LAADINTA	4
4. TALOUDEN JA TOIMINNAN SUUNNITTELU	5
5. YMPÄRISTÖKASVATUS	7
6. JÄTEHUOLTO	9
7. SIIVOUS	10
8. ENERGIA JA RAKENTAMINEN	11
9. RUOKA JA KEITTIÖT	12
10. TOIMISTOTYÖ	13
11. HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET	14
12. LEIRIKESKUKSET	16
13. METSÄNHOITO	17
14. LIIKENNE	18

1. JOHDANTO

Raision seurakunnalla on ollut vuodesta 2007 lähtien Kirkon ympäristödiplomi, jonka käytännön toteutus on perustunut kirkkoneuvoston hyväksymiin Raision seurakunnan ympäristöohjelmiin vuosilta 2007-2010 sekä 2011-2014.

Raision seurakunnan hakiessa ympäristödiplomia kolmannelle kaudelle on samalla ympäristöohjelma laadittu vuosiksi 2015-2019. Uuden Kirkon ympäristödiplomin käsikirjan 2012 mukaan ympäristödiplomi on uusittaessa voimassa 5 vuotta, minkä vuoksi ympäristöohjelma on laadittu seuraavaksi viideksi vuodeksi aikaisemman neljän sijaan.

Ympäristöohjelma 2015-2019 pohjautuu vuonna 2014 tehtyyn ympäristökatselmukseen 2011-2014. Tässä ohjelmassa pyritään korjaamaan katselmuksessa havaittuja puutteita ja epäkohtia sekä kehittämään entisestään hyviä ympäristökäytänteitä. Otsikointi noudattaa Kirkon ympäristödiplomin käsikirjan vuoden 2012 sisältöä.

Hyväksymällä tämän ohjelman Raision seurakunta on kirkkoneuvoston johdolla sitoutunut ympäristöohjelman toteuttamiseen ja varaa toteuttamiseen tarvittavat resurssit.

2. YMPÄRISTÖOHJELMAN TAVOITTEET

Kolmannen ympäristödiplomikauden tavoitteena on jatkaa ja ylläpitää hyväksi havaittuja ympäristötoimia läpäisevästi eri työaloilla ja tehtävissä. Tavoitteiden toteutumista seurataan vuosittain ja toteutuminen raportoidaan osana tilinpäätöstä.

Monesti hyvä ympäristöasioiden hoito käy käsi kädessä taloudellisesti järkevän toiminnan kanssa. Kolmannella kaudella syvennetään ja jatketaan näitä toimia erityisesti energian- ja vedensäästön sekä jätemäärien vähentämisen osalta, jotta saadaan myös kustannussäästöjä. Lisäksi pyritään vähentämään hankintoja ja miettimään hankintojen kestävyyttä niin taloudellisen, ekologisen kuin sosiaalisen kestävyuden mittapuulla.

Raision seurakunnan ympäristöohjelman yhtenä tärkeänä tavoitteena on jatkaa kristillisen ympäristökasvatuksen kehittämistä ja edistämistä. Raision seurakunnan toteuttamassa kristillisessä ympäristökasvatuksessa painotetaan ympäristönsuojelun ja kristillisen uskon yhteyttä. Tärkein motivaatio ja syy suojella luomakuntaa nousee kristillisestä uskosta. Huolenpito luomakunnasta kokonaisuudessaan on Luojan meille antama tehtävä ja mahdollisuus. Kristillisen ympäristökasvatuksen perusvire on hyvin myönteinen, koska kristinuskon toivon sanoma koskee koko luomakuntaa.

Ympäristönsuojelua ei tulisi nähdä erillisenä kaistana seurakunnan työssä, eikä vain yksittäisen työntekijän tai seurakuntalaisen harrastuksena, vaan luonnollisena osana seurakunnan julistusta, käytännön toimintaa ja jokaisen kristityn elämää. Irrallisten ekotekojen sijaan ympäristökasvatuksen yhdistäminen kristilliseen kasvatukseen tarjoaa uusia menetelmiä eri työaloille. Kristillisen ympäristökasvatuksen periaatteet, tavoitteet ja toiminta-ideat löytyvät tarkemmin Raision seurakunnan ympäristökasvatussuunnitelmasta 2015-2019 (katselmuksen liite 4).

Ympäristöasioiden hoito on kaikkien työntekijöiden yhteinen asia. Jokainen on omassa työssään vastuullinen toimimaan ympäristöohjelman tavoitteiden mukaisesti. Yksittäisten tavoitteiden toteutumisesta vastaavat niihin nimetyt henkilöt. Ympäristöasioiden hyvästä hoidosta pyritään tekemään työntekijöitä ja eri työaloja yhdistävä tekijä, joka koettaisiin myönteisenä mahdollisuutena velvollisuuden sijaan.

Yhteisissä työntekijäkokouksissa muistutetaan, miten jokainen voi omassa työssään huomioida ympäristöasioita. Uusille työntekijöille annetaan tietoa ympäristödiplomista sekä ympäristökäytännöistä. Uusien työntekijöiden perehdytyksessä kerrotaan, kuinka omassa työssä voi tehdä ympäristötekoja päivittäin. Henkilökunnalle järjestetään ympäristökoulutusta tarvelähtöisesti.

3. YMPÄRISTÖDIPLOMIN HAKUPROSESSI JA JÄRJESTELMÄN LAADINTA

Vuoden 2015 alusta nimetään uusi ympäristötyöryhmä. Uuden ympäristöohjelman 2015-2019 tavoitteena on, että työryhmän työntekijöiden edustajat ovat kattavasti eri työaloilta ja he voisivat toimia oman tehtäväalueensa ympäristövastaavana vieden ympäristötyöryhmässä sovitut asiat tiedoksi omalle työalalleen. Lisäksi työryhmään voisi kutsua joitakin asiantuntijaedustajia esimerkiksi alueen ympäristötoimijoista. Ympäristöohjelman kunkin vuoden toimenpiteet tuodaan neuvoston käsiteltäväksi ja sisällytetään seuraavan vuoden talousarvioon.

Seurakunnan kotisivujen luomakuntaosiota täydennetään ja päivitetään tilanteen mukaan. Luomakuntapalstan kirjoittamista jatketaan Tule ja Katso -lehteen, samaten ajankohtaisia ympäristöteemoja pyritään pitämään Tule ja Katso-lehden lisäksi myös paikallislehdissä esillä. Myös ympäristödiplomien näkymiseen seurakunnan eri toimitiloissa kiinnitetään huomioita.

Tavoitteena on löytää hiippakunnan alueelta toinen ympäristödiplomiseurakunta, jonka kanssa voisi tehdä "ristiin" väliauditoinnin 2016 tai 2017.

2019 laaditaan ympäristökatselmus aikaisempien vuosien raportointien pohjalta, samoin päivitetään ympäristöohjelma ja tehdään diplomien uusimisen edellyttämät toimenpiteet.

4. TALOUDEN JA TOIMINNAN SUUNNITTELU

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu
Ympäristöasiat integroidaan osaksi seurakunnan jokapäiväistä toimintaa. Talous- ja toimintasuunnitelmaan kirjataan keskeisimmät ympäristöta-voitteet ja niiden toteuttaminen arvioidaan ja raportoidaan säännöllisesti tilinpäätöksessä.	Ympäristöperiaatteiden päivitys.	Tarvittaessa	Ympäristöasiantuntija, ympäristötyöryhmä
	Talousarvioon ja tilinpäätökseen erillinen ympäristöluku, johon tulee ympäristöasioiden päälinjat keskitetysti.	Vuosittain	Ympäristöasiantuntija, kirjanpitäjä, talousjohtaja
	Järjestetään työntekijöille koulutusta kuhunkin työalaan liittyvissä ympäristöasioissa.	Jatkuva	Ympäristöasiantuntija yhdessä työalojohtajien kanssa
	Hiililaskuri täytetään ja sen antamaa tietoa käytetään eri osa-alueiden CO ₂ -päästöjen vähentämistavoitteiden laati- miseen.	Vuosittain	Ympäristöasiantuntija
	Laaditaan hiilidioksidipäästöjen vähentämissuunnitelma.	2016	Ympäristöasiantuntija
Hankintojen ympäristö-vaikutusten huomiointi	Kirkkoneuvoston päätös han- kintojen ympäristöystäväl- lisyuden huomioimisesta.	KN 30.3.2010/ 52§, jatkuva	Talousjohtaja
	Hankintojen tarpeellisuutta harkitaan entistä tarkemmin ja suositaan kestäviä ja laaduk- kaita tuotteita, palveluita, kor- jaamista ja lainaamista.	Jatkuva	Talousjohtaja, työalojen hankinnoista vastaavat
	Tarjouspyyntöihin otetaan mu- kaan ympäristöominaisuuksien selvittäminen. Ostopalveluiden tuottajilta pyydetään ympäris- töselvitys. Sitä varten laaditaan pieni esite Raison seurakunnan ympäristöasioiden huomioon- ottamistavoiteista.	Jatkuva	Talousjohtaja, työalojen hankinnoista vastaavat
	Ennen tuotteen hankintaa selvi- tetään, onko kyseistä tuotetta saatavilla ympäristömerkittynä ja voisiko valinta kohdistua siihen.	Jatkuva	Hankinnoista vastaavat

Eettisen sijoittamisen toteuttaminen ja sosiaalisesti kestävä toiminnan, lähetystyön sekä kansainvälisen diakonian tukeminen.	Noudatetaan Suomen ev-lut. kirkon vastuullisen sijoittamisen ohjeita sekä Kirkon sijoitustoiminnan eettiset periaatteet/Kirkon omistajapolitiikka-ohjeita.	Jatkuva	Talousjohtaja
	Lähetystyön ja kansainvälisen diakonian tuen osuus vähintään 1,8 % verotuloista, mielellään 2 % verotuloista, mikä on SLS:n ja KUA:n virallinen suositus.	Jatkuva	Talousjohtaja
	Suositaan mahdollisuuksien mukaan paikallisia toimijoita sekä sosiaalisesti kestävä toimintaa.	Jatkuva	Hankinnoista vastaavat
	Lahjaksi paikallisia palveluita ja eettisiä lahjoja tavaran sijaan, esim. yhteistyökumppaneiden joulu- ja onnittelutervehdykset voi suunnata eettisiin lahjoihin.	Jatkuva	Hankinnoista vastaavat

5. YMPÄRISTÖKASVATUS

TAVOITE	TOIMENPIDE	AIKATAULU	VASTUU
Kristillinen ympäristökasvatus integroidaan osaksi seurakunnan perustyötä läpäisevästi eri työaloilla ja toiminnassa.	Ympäristökasvatussuunnitelmaa toteutetaan eri työaloilla. Ympäristökasvatussuunnitelma päivitetään yhteistyössä eri työalojen kanssa. Vihreät rippikoulut	Jatkuva Tarpeen mukaan 2014 lähtien	Ympäristöasiantuntija Ympäristöasiantuntija Nuorisotyön tiimi
Vähintään kolmella työalalla on pohdittu ympäristökasvatuksen toteuttamista sekä kehitetty konkreettisia toimintamuotoja.	Lapsi-, nuoriso-, perhe-, diakonia-, lähetys- ja aikuistyössä sekä rippikouluissa toteutetaan ympäristökasvatussuunnitelman mukaista ympäristökasvatustyötä.	Jatkuva	Työaloista vastaavien johdolla sovitaan mielekkäistä työtavoista työalalavereissa ja toiminnan yhteisissä koordinaatiopalaverissa.
Kristillisen ympäristökasvatuksen menetelmiä kehitetään eri työaloilla	Valokuvasuunnistusmateriaali laaditaan Vaisaaren, Kokinvuoren ja Tikanmaan seurakuntakoteihin. Uusille työntekijöille pidetään kristillisen ympäristökasvatuksen menetelmäkoulutus. Lapsityössä toteutetaan ulko-kerhokertojen pitämistä ja kristillistä ympäristökasvatusta tukevaa koulutusta. Olemassa olevia materiaaleja kartoitetaan, tuodaan saataville, päivitetään ja kehitetään. Vihreiden ripareiden tavoitteita tukemaan laaditaan idea- ja virikemateriaalia. Nuorisotyössä kehitetään toimintamuotoja, joissa kristillinen ympäristökasvatus toteutuu nuoria innostavalla tavalla, esim. X-toiminnan vihreä kaisla.	Vuosi 2016 Tarvelähtöisesti Vuosittain Tarvelähtöisesti Vuosi 2015 Tarvelähtöisesti	Ympäristöasiantuntija Ympäristöasiantuntija Ympäristöasiantuntija, lapsityönohjaaja, lastenohjaaja, perhetyöntekijä Ympäristöasiantuntija ja eri työalojen työntekijät Ympäristöasiantuntija, nuorisotyön tiimi Ympäristöasiantuntija, nuorisotyön tiimi
Luontopolkuja hyödynnetään seurakunnan eri työaloilla.	Viherlahden aikuisten luontopolkutaulukojen sisältöä uudelleen suunnitellaan. Luontopolkujen ohjaajan materiaaleja päivitetään ja täydennetään.	Tarvittaessa Tarvittaessa	Ympäristöasiantuntija, kirkkoherra, eri työalat Ympäristöasiantuntija yhteistyössä eri työalojen kanssa

<p>Luontopolkuja hyödynnetään seurakunnan eri työaloilla.</p>	<p>Metsäaluttaria varten laaditaan valmiita hartauksia.</p> <p>Järjestetään opastettuja luontopolkukierroksia.</p> <p>Järjestetään luontopolkuleiri Viherlahdessa.</p> <p>Luontopolun teemoja hyödynnetään leireillä ja retkillä.</p>	<p>Vuosi 2015</p> <p>Tarvelähtöisesti</p> <p>Vuosittain tarvelähtöisesti</p> <p>Tarvelähtöisesti</p>	<p>Ympäristöasiantuntija yhteistyössä eri työalojen kanssa</p> <p>Aikuistyö</p> <p>Aikuistyö</p> <p>Rippikoulu-, nuoriso-, lapsi-, perhe-, pyhäkoulu- ja diakoniatyö</p>
<p>Tehdään yhteistyötä eri tahojen kanssa.</p>	<p>Kutsutaan paikallisia yhdistyksiä virkistyspäivään Viherlahteen.</p> <p>Toteutetaan retkiä (esim. lepakkoretki Viherlahdessa) yhdessä Raisonjokilaakson luonnonsuojeluyhdistyksen kanssa.</p>	<p>Vuosittain tarvelähtöisesti</p> <p>Tarvelähtöisesti esim. eri leirien yhteydessä</p>	<p>Kirkkoherra ja työalojen vastaavat</p> <p>Työaloista vastaavat</p>
<p>Toimintaa seurataan ja sitä ohjataan järjestämällä koulutusta tarvelähtöisesti.</p>	<p>Työntekijöille järjestetään ympäristökoulutusta esim. kristillisen ympäristökasvatuksen menetelmistä sekä ympäristöä säästävistä työtavoista ja aineista.</p> <p>Uusille luottamushenkilöille järjestetään ympäristökoulutus.</p> <p>Ympäristöasiantuntija mukana toiminnan ideointi- ja koordinoitipalaverissa.</p>	<p>Koulutustarpeen mukaisesti</p> <p>Vuosi 2016</p> <p>Jatkuva</p>	<p>Kirkkoherra, työalojen vastaavat, ympäristötyöryhmä, ympäristöasiantuntija, tiedottaja</p> <p>Ympäristöasiantuntija</p> <p>Ympäristöasiantuntija</p>
<p>Otetaan tarvittaessa kantaa ympäristökysymyksiin.</p>	<p>Seurataan paikallista ympäristöasioihin liittyvää keskustelua ja esitetään tarvittaessa seurakunnan kannanotot.</p>	<p>Jatkuva seuranta, tilanteen mukaan</p>	<p>Koordinaattorina tiedottaja</p>

6. JÄTEHUOLTO

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu
Jätehuollon kustannustehokkuuden parantaminen ja ympäristöhaittojen minimointi	Jätevirtoja seurataan säännöllisesti ja suunnitelmallisesti ja sen mukaan tyhjennyskerrojen määrä optimoidaan toiminnan sesongin mukaisesti ja näin vältetään puoli-tyhjien astioiden turha tyhjentäminen.	Jatkuva	Kiinteistöhoitaja, vahtimestarit, seurakuntamestarit, seurakuntapuutarhuri, erityisammattimies
Erityisesti kaatopaikkajätteen ja polttokelpoisen jätteen määrän vähentäminen vähintään 5 % verrattaessa vuosien 2011-2014 keskiarvoihin.	Vähennetään tietoisesti kertakäyttötuotteita ja turhia pakkauksia ja hankintoja. Suositetaan kierrätysmateriaalista valmistettuja ja kestäviä tuotteita sekä uudelleenkäytettäviä ja palautettavia pakkauksia. Varastojen tyhjennys ennen uusien tilausten ja hankintojen tekemistä. Hautakynntiläjätteen määrän vähentämiseen on ryhdytty ja kynntiläjätteen tehostettuun lajitteluohjeistukseen panostetaan.	Jatkuva Jatkuva Jatkuva	Kaikki työntekijät Työalavastaavat ja kaikki työntekijät Työalavastaavat ja kaikki työntekijät Ympäristöasiantuntija, tiedottaja, seurakuntapuutarhuri
Jätteiden lajittelun tehostuminen sekä jätteiden hyötykäyttöön ohjautumisen tehostaminen.	Tehostetaan lajittelua ja sen ohjeistusta. Yhtenäiset lajitteluohjeet ja -käytännöt, tarvittaessa myös kuvalliset.	Päivitetään ohjeet tarvittaessa	Ympäristöasiantuntija, vahtimestarit
Vaarallisen jätteen käsittely toteutuu lain ja jätehuoltomääräysten mukaisesti.	Vaarallinen jäte merkitään ja sitä säilytetään keskitetysti lukitussa tilassa huoltorakennuksessa. Vaarallisen jätteen astiat tyhjennetään vähintään vuosittain. Vaarallisesta jätteestä pidetään kirjanpitoa, joka säilytetään vähintään 6 vuotta. Vaarallisen jätteen sekä rasvanerotuskaivon lietteestä laaditaan aina siirtoasiakirja, jota säilytetään vähintään 3 vuotta.	Jatkuva Jatkuva	Erityisammattimies Erityisammattimies, leirikeskuksen yrittäjä

7. SIIVOUS

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu
Siivoukseen liittyvän ympäristökuormituksen pienentäminen.	Siivoustyötä tekevät osallistuvat alansa koulutukseen.	Joka toinen vuosi	Ympäristöasiantuntija, seurakuntamestari
	Siivousteknikko pitää siivouuskoulutuksen kaikille vahti- ja seurakuntamestareille.	Vuosi 2015	Seurakuntamestari
	Siirrytään yhä enemmän vedettömään siivoukseen.	Jatkuva	Seurakuntamestari, vahtimestari, siivoaja
	Lattioiden ylläpitosiivous hankitaan ostopalveluna lattioiden huoltoon erikoistuneelta siivousteknikolta.	Syksystä 2014	Seurakuntamestari
	Siivouskoneiden hankkiminen jokaiseen isompaan toimipisteeseen.	Tarvelähtöisesti	Talousjohtaja, seurakuntamestari
	Jätehuolto ja siivousaineiden varastointi ja käsittely on järjestetty turvallisesti (mm. lukitut siivouskaapit) sekä siivousalan normien mukaan.	Jatkuva	Seurakuntamestari
Ympäristöystävälliset hankinnat jatkuvat.	Suositaan ympäristömerkityjä tuotteita.	Jatkuva	Talousjohtaja, seurakuntamestari
	Siivousyrittäjiltä pyydetään ympäristöselvitykset.	Kilpailutusten yhteydessä	Talousjohtaja, seurakuntamestari
	Selvitetään vuokrapöytäliinojen käyttöönottoa.	Vuosi 2015	Seurakuntamestari

8. ENERGIA JA RAKENTAMINEN

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu	
Ympäristöasiat huomioidaan rakentamisessa ja maankäytössä.	Uudisrakentamiseen ja peruskorjaukseen liittyviin tarjouspyyntöihin edellytetään yrityksiltä ympäristöselvitystä sekä jätehuolto-suunnitelmaa.	Jatkuva	Talousjohtaja	
	Rakentamisen ja maankäytön suunnittelussa noudatetaan rakennuslain, metsälain ja luonnonsuojelulain sekä muiden lakien ympäristösäädöksiä.	Jatkuva	Talousjohtaja	
Sähkön, lämmön ja veden kulutuslukemia seurataan säännöllisesti kaikissa kiinteistöissä.	TAC-ohjelman sekä sähkö- ja vesi-yhtiöiden reaaliaikaisten kulutuslukemien seuraaminen.	Jatkuva	Energiavastuuhenkilö	
Pienennetään kiinteistöjen energian- ja vedenkulutusta.	Energiavastuuhenkilön koulutus.	Tarvelähtöisesti	Talousjohtaja	
	Toiminnan suunnittelu ja laitteiden käytön synkronointi sähkönkulutuspiikkien estämiseksi.	Jatkuva	Kiinteistönhoitaja	
	Tehdään eri tilojen kustannuslaskelmat ja sopeutetaan ilmastointilaitteiden käyttöteho toiminnan mukaisesti eri kiinteistöissä.	Kustannuslaskelmat tarvelähtöisesti, ilmastoinnin optimointi jatkuva		Kiinteistönhoitaja
	Nykyisten lamppujen mennessä rikki siirrytään käyttämään ledejä.	Jatkuva		Kiinteistönhoitaja
	Selvitetään liiketunnistimien asennusmahdollisuudet valaisimiin, jotka jäävät toistuvasti turhaan päälle (esim. seurakuntatalon vessoihin).	Vuosi 2015		Kiinteistönhoitaja
	Hautausmaan kokonaissähkösuunnittelun yhteydessä lämmityksen ohjauskeskuksen toiminnan selvitys ja kello-ohjausten tarkastus.	Vuosi 2015		Kiinteistönhoitaja
	Kirkkauden kappelin huipputimurien huolto.	Vuosi 2016		Kiinteistönhoitaja
Osallistutaan energiansäästöviikkoon.	Järjestetään tapahtuma työntekijöille.	Vuosittain	Energiavastuuhenkilö, Ympäristöasiantuntija, ympäristötyöryhmä	

9. RUOKA JA KEITTIÖT

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu
Jätteen lajittelun tehostaminen sekä polttokelpoisen jätteen vähentäminen.	Kirjalliset lajitteluohjeet keittiöihin sekä yhtenäiset lajitteluastiat ja käytännöt jokaiseen toimipisteeseen. Vältetään kertakäyttöastioiden käyttöä ja ruokahävikkiä. Tarjoilua sisältäviin ulkoilmatapahtumiin kehoitetaan osallistujia ottamaan omat astiat ja käytetään kesto-muoviastioita.	Vuodesta 2010, päivitetään tarvelähtöisesti Jatkuva Jatkuva	Ympäristöasiantuntija, seurakuntamestari Seurakunta- ja vahtimestarit Ympäristöasiantuntija, tiedottaja, toiminnasta vastaavat työntekijä
Sähkön ja veden säästäminen.	Uusien keittiön koneiden ja laitteiden hankinnan yhteydessä kiinnitetään huomiota laitteen sähkön ja vedenkulutukseen ja käyttäjiä koulutetaan energiatehokkaaseen ja vettä säästävään käyttöön.	Jatkuva	Hankinnoista vastaavat, talousjohtaja, ympäristöasiantuntija
Hankintoja tehtäessä huomioidaan tuotteiden ja palvelujen ympäristövaikutukset ja tiedotetaan kestävästä hankinnoista ja valinnoista. Järjestetään työntekijöille koulutusta.	Suositaan ympäristömerkityjä tuotteita. Suositaan paikallisia tuotteita ja yrittäjiä tuotteiden tilauksissa. Tilataan osa seurakunnan tilaisuuksien tarjoiluista paikalliselta yrittäjältä, joka käyttää luomu- ja lähiruokaraaka-aineita. Valtaosa seurakunnan kahvi- ja teehankinnoista on pysyvästi Reilun kaupan tuotteita Laaditaan pöytäesitteet Reilusta kaupasta ja luomusta ja otetaan ne käyttöön tarjoilujen yhteydessä Osallistutaan Reilun kaupan viikkoon järjestämällä työntekijöille esim. Reilu kahvitauko Hygieniapassikoulutus vahti- ja seurakuntamestareille	Jatkuva Jatkuva Jatkuva Jatkuva Vuosi 2015 Vuosittain Tarvelähtöisesti	Seurakuntamestari, vahtimestari Seurakuntamestari, vahtimestari Seurakuntamestari, ympäristöasiantuntija Seurakuntamestari Seurakunta- ja vahtimestarit, ympäristöasiantuntija, tiedottaja Seurakunta- ja vahtimestarit, ympäristöasiantuntija Seurakuntamestari ja ympäristöasiantuntija
Tarjoilujen kehittäminen.	Tarjoiluissa suositaan terveellisiä ja ympäristöä vähemmän kuormittavia vaihtoehtoja.	Jatkuva	Ympäristöasiantuntija, seurakuntamestari

10. TOIMISTOTYÖ

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu
Paperin kulutuksen vähentäminen	Hyödynnetään yhä enemmän verkkotulostinta. Tulostetaan ja kopioidaan aina kun mahdollista kaksipuolisena/vihkotulostuksena. Kaikille pääsääntöisesti oletusasetuksena mustavalko- ja 2-puoleinen tulostus.	Jatkuva	Kaikki työntekijät
	Sähköisten asiakirjojen käytön lisääminen ja kehittäminen (esim. esityslistat).	Jatkuva	Taloushallinto
	Painomäärien optimointi, ohjelmien kopiointi harkitusti.	Jatkuva	Toiminnallinen puoli, tiedotus
	Järjestetään tulostuksen ja kopiointin opastus mahdollisimman helposti saatavaksi. Uusille työntekijöille henkilökohtainen ohjaus.	Jatkuva	Ympäristöasiantuntija, perehdytyksestä vastaavat
	Paperinkulutuskulujen säännöllinen seuranta.	Jatkuva	Taloustoimisto
Energian kulutuksen vähentäminen.	Henkilökunnalle kerrotaan energiansäästämismahdollisuuksista toimistotyössä. (esim. valojen ja näytön sammutus huoneista taukojen ja kokousten aikana).	Jatkuva	Ympäristövastaava, energiavastuuhenkilö
	Työhuoneisiin ja yleisiin tiloihin sammuta valot/sammuta virta näytöstä -tarroja.	Vuosi 2015	Energiavastuuhenkilö, ympäristöasiantuntija
Hankintoja tehtäessä huomioidaan tuotteiden ja palvelujen ympäristövaikutukset.	Suositaan ympäristömerkkien kriteerit täyttäviä toimistotuotteita ja -laitteita.	Jatkuva	Hankinnoista vastaavat, IT-yksikkö

11. HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu
Pyritään pienentämään hoitotoimista aiheutuvaa ympäristökuormitusta sekä suosimaan mahdollisimman luonnonmukaisia hoitokäytänteitä.	Viheralueiden hoito-ohjeet on laadittu ja niitä noudatetaan ja ne annetaan jokaiselle uudelle työntekijälle.	jatkuva	Seurakuntapuutarhuri
	Uusille työntekijöille ja kausityöntekijöille annetaan perehdytysopas, jossa on myös ympäristöosio.	Jatkuva	Seurakuntapuutarhuri
	Pienkoneissa (myös 4-tahtisissa) käytetään ympäristöystävällistä pienkonepolttoainetta.	Jatkuva	Seurakuntapuutarhuri, erityisammattimies
	Omaisille tarjotaan mahdollisuus valita haudalle perennat kesäkukkien sijaan.	Jatkuva	Seurakuntapuutarhuri, erityisammattimies
	Rikkaruohojen poisto hiekkäkäytäviltä pääasiassa haraamalla.	Jatkuva	Seurakuntapuutarhuri
Vältetään liikalannoitusta.	Toteutetaan täsmälannoitusta.	Jatkuva	Seurakuntapuutarhuri
	Uusien viljavuusanalyysien teko.	Tarvittaessa	Seurakuntapuutarhuri
	Jatketaan kananlannan käyttöä kemiallisten lannoitteiden sijasta myös seurakuntatalon viheralueella, ainoastaan seurakuntatalon sisäänkäynti ja sen lähialueet lannoitetaan keinolannoitteilla.	Jatkuva	Seurakuntapuutarhuri
Hankintoja tehtäessä huomioidaan tuotteiden ja palvelujen ympäristövaikutukset.	Pyydetään ympäristöselvitysyrityksiltä, joilta ostetaan viheralueiden hoitoa.	Seuraavan kilpailutuksen yhteydessä	Seurakuntapuutarhuri
	Koneita ostettaessa suositaan vähäpäästöisiä malleja.	Jatkuva	Talousjohtaja, seurakuntapuutarhuri
Vähennetään hautakenttiläjätteen sekä kompostointiin kelpaamattoman kukkalaitteista syntyvän jätteen määrää.	Muistutetaan asiasta tiedotuksessa varsinkin sesonkiaikoina, vuosittain juttu Tule ja Katso -lehdessä sekä mahdollisuuksien mukaan paikallislehdissä.	Jatkuva, erityinen kampanja kerran vuodessa esim. pyhäinpäivän yhteydessä	Ympäristöasiantuntija, puutarhuri, tiedottaja

<p>Tehostetaan jätteiden lajittelua ja pyritään välttämään väärästä lajittelusta johtuvaa kaatopaikkajätettä</p>	<p>Lisätään omaisille suunnattua tiedotusta oikeasta jätteiden lajittelusta.</p> <p>Järjestetään vuosittain hautausmaankynttiläjätteen keräys- ja lajittelutalkoot partiolaisille ja luottamushenkilöille.</p> <p>Jatketaan maatuvaan aineksen kompostointia sekä oksien haketusta hautausmaalla sen verran, mitä siihen on tilaa.</p> <p>Isompien raivaustöiden ja hoitoleikkausten yhteydessä tilataan päiväksi yrittäjä suorittamaan haketuksen.</p>	<p>Jatkuva</p> <p>Vuosittain esim. pyhäinpäivän jälkeen</p> <p>Jatkuva</p> <p>Tarvelähtöisesti</p>	<p>Ympäristöasiantuntija, puutarhuri, tiedottaja</p> <p>Ympäristöasiantuntija, puutarhuri</p> <p>Puutarhuri, erityisammattimies</p> <p>Puutarhuri, erityisammattimies</p>
<p>Luonnon monimuotoisuuden ylläpito ja edistäminen</p>	<p>Suositaan kotimaisia, kestäviä kasvilajeja, jotka hankitaan lähialueen puutarha-alan yrittäjiltä.</p> <p>Hautausmaan ja Wanhan pappilan viheralueiden kasvillisuuskartoitukset päivitetään ja harvinaisten lajien elinolosuhteet pyritään takaamaan rajaamalla esim. voimallisemmin leviäviä lajeja.</p> <p>Puuston kuntokartoitus ja huonokuntoisten puiden kaato ja korvaavien taimien istutukset.</p> <p>Wanhan pappilan puutarhasuunnitelman toteuttaminen vaiheittain lisäämällä vanhoja perinne- ja hyötykasveja.</p> <p>Mahdollisia haitallisia vieraslajeja (esim. jättiputki, jättipalsami, lupiini, kurturuusu, espanjan siruetana) estetään levittäytymästä.</p> <p>Linnunpönttöjen ylläpito ja hoito.</p> <p>Rakennetaan siilille talvipesiä hautausmaalle.</p>	<p>Jatkuva</p> <p>Jatkuva</p> <p>Vuosittain</p> <p>Jatkuva</p> <p>Jatkuva</p> <p>Jatkuva</p> <p>Vuosittain syksyisin</p> <p>Vuosi 2016</p>	<p>Puutarhuri, erityisammattimies, hautausmaan työntekijät</p> <p>Puutarhuri, erityisammattimies, hautausmaan työntekijät</p> <p>Arboristi</p> <p>Puutarhuri, erityisammattimies, hautausmaan työntekijät</p> <p>Puutarhuri, erityisammattimies, hautausmaan työntekijät</p> <p>Puutarhuri, erityisammattimies, hautausmaan työntekijät</p> <p>Yhteistyössä partiolaisten ja eri työalojen kanssa</p>
<p>Hautausmaan kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttäminen</p>	<p>Tehdään kulttuuri-historiallinen inventointi hautausmaan alueella</p>	<p>Vuosi 2016</p>	<p>Seurakuntapuutarhuri</p>

12. LEIRIKESKUKSET

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu
Kehitetään leirikeskuk- sessa toteutettavaa kristil- listä ympäristökasvatusta.	Luontopolkujen, toimintapis- teiden ja valokuvasuunnis- tuksen hyödyntäminen.	Jatkuva	Ympäristöasiantuntija yh- dessä eri työalojen kanssa
	Leirien eko-ohjeiden laadinta ja käyttö.	Jatkuva	Leirien vastaavat
Pidetään huolta lähiluon- nosta sekä huomioidaan rakennusten uudistamisen ja huoltamisen yhteydessä ympäristönäkökulma.	Laaditaan leirikeskuk- sihan piha- ja lähialueelle hoito- ohjeet.	Vuosi 2015	Seurakuntapuutarhuri
	Luontopolkuja huolletaan ja tauluja korjataan tarvittaessa ja luontopolun puusto tarkas- tetaan vuosittain turvalli- suussyistä.	Kevät ja syksy	Seurakuntapuutarhuri, arboristi
	Haravointitalkoot, johon osal- listuu myös seurakunnan työntekijöitä.	Syksyisin	Seurakuntapuutarhuri
Tehostetaan jätehuoltoa ja vähennetään jätettä.	Kompostointialueen rakenta- minen haravointijätteelle.	Vuosi 2015	Talousjohtaja, seurakun- tapuutarhuri
	Jätteiden lajitteluohjeet (ja tarvittavat astiat) kaikkiin yh- teisiin tiloihin, niiden ylläpito.	Jatkuva	Ympäristöasiantuntija
	Jättemäärän vähentäminen lajittelua tehostamalla.	Jatkuva	Viherlahden yrittäjä, lei- rien työntekijät
Sähkön ja vedenkulutuksen vähentäminen	Laaditaan ohjeet saunan kiu- kaiden energiatehokkaalle käytölle.	Vuosi 2015	Ympäristöasiantuntija, kiinteistöhoitaja
	Leirikeskuk- sihan käyttöasteen mukainen lämmön- ja ilmas- toinnin säätö.	Jatkuva	Kiinteistöhoitaja
	Maalämpöpöjärjestelmän on- gelma-kohtien eliminointi.	Tarvelähtöisesti	Kiinteistöhoitaja, talous- johtaja
	Vettäsäästävien suihkuuut- timien hankinta.	Vuosi 2015	Kiinteistöhoitaja

13. METSÄNHOITO

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu
Metsäluonnon suojelu ja luonnon monimuotoisuuden lisääminen	Nevasuon, lehtolaikun ja vanhimpien metsäalueiden säilyttäminen luonnontilaisena.	Jatkuva	Seurakuntapuutarhuri
	Sähköinen jatkuva metsänhoitosuunnitelmaan, jossa huomioidaan ns. pehmeä metsäsuunnittelu.	Jatkuva	Seurakuntapuutarhuri
	Kesähakkuista luovutaan kokonaan, samaten pääsääntöisesti kalliometsien hakkuista.	Jatkuva	Seurakuntapuutarhuri
	Hevosmetsurin käyttö herkkillä alueilla.	Harkinnan mukaan	Seurakuntapuutarhuri
	Ylläpidetään ja huolletaan linnunpönttöjä ja etsitään tähän sopiva yhteistyötaho.	Syksyisin	Seurakuntapuutarhuri, ympäristöasiantuntija
Lisätään työntekijöiden, luottamushenkilöiden ja seurakuntalaisten metsätietoutta.	Järjestetään metsäretkiä vuosittain Viherlahden luontopoluille sekä muihin metsäluontokohteisiin osittain yhteistyössä metsäalan ammattilaisten kanssa.	Jatkuva	Ympäristöasiantuntija

14. LIIKENNE

Tavoite	Keinot	Aikataulu	Vastuu
Vähennetään liikenteen aiheuttamia päästöjä.	Linja-autoyhtiöitä kilpailutettaessa pyydetään ympäristöselvitys ja valitaan ympäristöasiat hyvin hoitava yritys. Työkoneita hankittaessa ympäristöominaisuudet ovat yhtenä valintakriteerinä. Vältetään turhia matkoja ja esim. kokousristeilyitä.	Tarvelähtöisesti Jatkuva Jatkuva	Talousjohtaja Seurakuntapuutarhuri, ympäristövastaava Kirkkoherra, talousjohtaja
Kehitetään kuljetusten logistiikkaa	Kimppakyytikäytäntöjen tehostaminen entisestään.	Jatkuva	Talousjohtaja, kirkkoherra, työalajohtajat
Suositaan työntekijöiden liikkumista	Liikuntaseteleiden antaminen työntekijöille. Mikä minua liikuttaa – liikuntalajikokeilun jatko. Työpaikan polkupyörästä tiedottaminen ja säilyttäminen paikassa, josta se on helppo ottaa käyttöön.	Vuosittain Jatkuva Kevät 2015	Talousjohtaja, kirkkoherra Ympäristöasiantuntija Ympäristöasiantuntija